

LUNDS
UNIVERSITET

Den globala utvecklingens utmaningar

En analys av korrelationen mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet

Karin Nordlöf

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK60
Termin: Höstterminen 2013
Handledare: Olof Beckman, Lina Sturefelt
Omfång: Antal ord (12 000)

Abstract

In developing countries economic growth has increased significantly due to large amounts of natural resources such as oil, gas and minerals. On the one hand, we have seen a positive trend where poverty is declining in general dimensions, but on the other hand, there are signs of great inequalities. This raises a lot of questions of the socioeconomic outcomes of economic growth and also about the concept of poverty. The purpose of this paper is to examine what implications this problematic correlation might have on the concept of poverty.

Key words: poverty, resource curse, global economy, Amartya Sen, inequality, globalization, natural resources, capabilities approach

Innehåll

En analys av korrelationen mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet	1
1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Material.....	4
2 Teori och metod.....	6
2.1 Tillvägagångssätt och teoretisk utgångspunkt.....	6
2.2 Text- och idéanalys.....	7
2.3 Avgränsningar	8
3 Tidigare forskning.....	10
3.1 Fattigdom och mänskliga rättigheter	10
3.2 Fattigdom och moral.....	11
3.3 Världsbankens fattigdomsgräns.....	12
4 Amartya Sens fattigdomsbegrepp	15
4.1 Föreställningar om fattigdom	15
4.2 Kapacitetsteorin	16
4.3 Relativ och absolut fattigdom.....	18
5 Ekonomisk och politisk kontext.....	21
5.1 Resursförbannelsen.....	21
5.2 ”Dutch disease”	23
5.3 ”Resource privelege” och exemplet Nigeria	24
5.4 Globalisering och en liberal marknad.....	26
6 Fattigdom, ojämlikhet och utvecklingspolicys	28
6.1 Human Development Report 2013	28
6.2 Millennium Development Goals Report 2013.....	29
6.3 Förståelsen för utvecklingsprocesser.....	30
6.4 Relationen mellan tillväxt och ojämlikhet.....	32
7 Analys.....	36
7.1 Fattigdomsbegreppet i kontext	36
7.2 En rättvis och inkluderande utvecklingsprocess.....	37
7.3 Behovet av ett bredare perspektiv	38
8 Avslutande diskussion.....	40

Referenser	42
-------------------------	-----------

Förkortningar

BNP	Brutto nationalprodukt
HDI	Human Development Index
HDR	Human Development Report
IHDI	Inequality- adjusted Human Development Index
IMF	Internationella Valutafonden
MGD	Millennium Development Goals
PPP	Purchasing power parity
TI	Transparency International
UNDP	United Nations Development Program

1 Inledning

En långsam ekonomisk tillväxt tillsammans med ihållande fattigdom har länge varit ett av de största hindren för utvecklingsländers väg till välfärd. Världens fattigaste länder har länge präglats av en hopplöshet. De senaste åren har dock en ökad ekonomisk tillväxt börjat göra sig allt mer uppenbar. Detta gäller i synnerhet i Afrika söder om Sahara, en region som inte för speciellt länge sedan sågs på av omvärlden med uppgivna blickar. Bortsett från länder som Brasilien, Indien och Kina finner vi idag världens snabbast växande ekonomier i just denna region. Tillväxten har till största del skett som en följd av utvinning av stora mängder naturresurser i form av olja, gas och mineraler.

Parallellt med denna ekonomiska tillväxt har dock en ökad ojämlikhet och fattigdom uppenbarat sig. Detta paradoxala utvecklingsmönster är vanligt förekommande och inte heller något nytt fenomen. Fattiga länder med stora naturtillgångar tycks, istället för att utvecklas, gå bakåt och befolkningens levnadsstandard försämrats. FN:s utvecklingsprogram (UNDP) rapporterar om hur miljontals människor lyfts ur fattigdom bara de senaste 10 åren. Många menar att vi i nuläget, som en följd av den växande ekonomin, är på väg mot en avsevärt mycket bättre värld. Trots detta ekonomiska uppsving har utsattheten i vissa av dessa regioner ändå försämrats. Det tycks således finnas en motsättning i hur utvecklingen ser ut idag.

Trots debatt, forskning och utvecklandet av olika policys för utvecklingsstrategier är fattigdomen fortfarande extrem i sin omfattning. Således ser vi delvis en positiv utveckling där fattigdomen minskar i generella mått men samtidigt tecken på stora skillnader i levnadsstandard, både mellan och inom länder. De blomstrande ekonomiernas positiva effekt når inte ut till alla och skillnaderna i levnadsstandard ökar. Livssituationen för utsatta människor som lever i länder med stor ekonomisk tillväxt förblir till stor del oförändrad, eller till och med försämrad. Vad som kan konstateras är att det finns tydliga tecken som tyder på att tillväxt inte alltid behöver leda till ett rättvist samhälle och jämlikhet.

1.1 Syfte och frågeställning

Det faktum att ekonomisk tillväxt tycks påverka redan fattiga människor negativt, i synnerhet i form av en växande ojämlikhet väcker frågor om hur fattigdomsbekämpning och utvecklingsåtgärder egentligen fungerar. Förändringar i den globala och inhemska ekonomin påverkar politiska relationer, makthavares agerande och samhället. Framförallt har de också stor påverkan på människors liv.

Den tillväxt som tagit fart i utvecklingsländerna är anmärkningsvärd i många avseenden. Förändringar i ekonomin har, och kommer att, prägla dessa länder på djupet. Ett intressant faktum är att man för 10 år sedan i väst inte tyckts anat en sådan explosionsartad utveckling, i synnerhet i Afrika söder om Sahara. Den stora efterfrågan på investeringar i olja, gas och mineraler har påverkat dessa länder i stor utsträckning och det är här som den till synes motsägelsefulla problematiken kommer in i bilden.

Korrelationen mellan tillväxt, ojämlikhet och fattigdom är inget nytt fenomen och kallas resursförbannelsen. Fenomenet har studerats av ekonomer under en lång tid men problematiken är högst aktuell i en värld där utvecklingsländers ekonomier blomstrar. Lokalbefolkningar drabbas hårt av försämringar samtidigt som en liten del av befolkningen blir rikare. Här uppstår det en hel del frågetecken om vad tillväxten egentligen bidrar med och om denna verkligen är positiv, åtminstone för de redan utsatta.

Fattigdom och hur vi ska tolka denna är en ständigt pågående debatt. Att se denna i ekonomiska termer är fortfarande vanligt. Inom forskningsfältet och policyutvecklingen har man dock gått från ett relativt enkelt ekonomiskt mätbart begrepp till att betrakta fattigdom som ett multidimensionellt begrepp.

Utgångspunkten för denna uppsats är att en korrelation mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet existerar. Detta är något som rimligtvis borde bidra till ännu fler frågetecken om hur vi ska tolka fattigdom. Under premissen att det existerar ett utvecklingsmönster där människor faktiskt tar skada av tillväxt, istället för tvärtom, är det intressant att se om detta ändrar något i teorierna och föreställningarna om fattigdom och vad som behövs för att skapa framgångsrika utvecklingsstrategier och bekämpa fattigdom.

Med ovanstående förhållningssätt är det intressant att analysera denna problematiska korrelation med Amartya Sens fattigdomsbegrepp som perspektiv. Sens begrepp är centralt

inom fattigdomsforskningen och bygger, i huvudsak, på att fattigdom ska ses i termer av det som kallas kapaciteter. Detta fattigdomsbegrepp är inte förankrat i ekonomiska eller statistiska undersökningar. Istället handlar kapacitetsperspektivet om vad människor faktiskt har, närmare bestämt vilka faktiska valmöjligheter man har att kunna leva det liv man vill.

Således är det huvudsakliga syftet att se vilken innebörd Amartya Sens fattigdomsbegrepp får i relation till den problematiska korrelationen mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet. Eftersom att Sens fattigdomsbegrepp centrerar sig så pass mycket till individen är det intressant att även sätta detta i perspektiv till andra idéer. Dessa idéer ligger inte långt från Sens perspektiv men kan göra analysen mer intressant i det avseende att den bidrar med ytterligare förståelse för ojämlikhet och fattigdom. Kontexten kan heller inte vara begränsad till strikta ekonomiska analyser då denna problematik omöjligen är en följd av isolerade ekonomiska faktorer. Här spelar även fenomen som globalisering och politiska reformer stor roll. Således kommer också andra författares perspektiv och infallsvinklar spela in för att försöka urskilja centrala idéer om fattigdom i förhållande till problematiken.

Frågeställning:

- *Vilken innebörd får Amartya Sens fattigdomsbegrepp i förhållande till korrelationen mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet?*
- *Vilka idéer om fattigdom, ojämlikhet och tillväxt kan utläsas i förhållande till denna innebörd?*

1.2 Material

Grunden för uppsatsens teoretiska ramverk är den litteratur som behandlar Sens fattigdomsbegrepp. Boken *Development as freedom* är central i förståelsen för Sens fattigdomsbegrepp då den ger en utförlig redogörelse för kapacitetsperspektivet och hans idéer om fattigdom. Sens huvudpoäng med denna bok är teorin om att individers frihet bör ses som de primära och de huvudsakliga målen i utvecklingsprocessen. Den del av uppsatsen som behandlar fattigdomsbegreppet bygger i huvudsakligen på denna bok då den bidrar med en mycket bra förståelse för fattigdomsbegreppet.

Som komplement till denna bok kommer Sens bok *Poverty and famines: an essay on entitlement and deprivation* (1981) att användas. Denna är publicerad nästan tjugo år tidigare än *Development as freedom* och fokuserar på fattigdom i form av svältkatastrofer, dess orsaker och analysen av dessa. Även om de teorier som presenteras i denna bok inte är direkt kopplade till fattigdomsbegreppet i form av kapaciteter och frihet återfinns många element av detta. Den fyller ett meningsfullt syfte då Sen analyserar andra teorier om fattigdom och hur dessa ställer sig i relation till hans eget utformade begrepp. Slutligen har artikeln ”Poor, Relatively Speaking” (1983) använts för att få en bättre bild av fattigdomens karaktär, huvudsakligen i form av den relativa och absoluta synen på fattigdom. Sen analyserar i denna text själva begreppsliggörandet av fattigdom med huvudsaklig fokus på hur olika typer av fattigdom kan ta sig i uttryck.

För att ringa in problematiken med naturresurser och ekonomisk tillväxt fyller *Escaping the resource curse* av Macartan Humphreys, Jeffrey Sachs och Joseph Stiglitz en viktig funktion. Den fokuserar huvudsakligen på de grundläggande problemen som utvecklingsländer med mycket naturresurser kan konfronteras med. Författarna behandlar ett antal olika problem och mekanismer de anser vara viktiga i detta sammanhang. Boken har också som syfte att bidra med lösningar och strategier till länder som befinner sig i denna problematik. I detta sammanhang bidrar den med att skapa en grundläggande förståelse av de ekonomiska och, delvis politiska, mekanismerna i problematiken med utvecklingsländers naturresurser.

Stieglitz bidrar med ytterligare perspektiv i boken *Globalization and its discontents*. Här i termer av av en mer politisk bild av hur den globala ekonomin och policys har påverkat utvecklingsländers sociala och ekonomiska situationer. Boken bygger till stor del på Stiglitz

egna erfarenheter från sin tid som ekonomisk rådgivare för Bill Clinton och som vicepresident i Världsbanken. Mest värdefullt här är förståelsen för globaliseringens roll och de politiska beslut som spelar in i problematiken med tillväxt och fattigdom.

Eftersom att globalisering är något som haft stor påverkan på utvecklingsländers ekonomiska och sociala situation ger Thomas Pogges bok *World poverty and human rights* en intressant analys. Denna bok ger ett bra filosofiskt och teoretiskt perspektiv på utvecklingsländer vilket är bra i analys av internationella såväl som nationella faktorer som spelar in i problematiken med ekonomisk tillväxt och fattigdom.

Vidare kommer Human Development Report (HDR) och The Millennium Development Goals Report, båda från 2013, kortfattat att summeras. Det är huvudsakligen bitar ur de inledande delarna av dessa rapporter som har sammanfattas i syfte att bilda en uppfattning av hur fattigdom och ojämlikhet har sett ut de senaste åren. Rapporterna bidrar med en övergripande bild av den globala utvecklingsprocessen vilken är relevant i förhållande till resten av litteraturen. Viktigt att komma ihåg är att FN:s rapporter självklart inte är ensamma i mängden av att presentera siffror och indikatorer gällande världsläget och tolkas inte i detta sammanhang som objektiva sanningar.

För att få fler infallsvinklar på problematiken med ojämlikhet visar ekonomen Ravi Kanbur vilka svårigheter som kan uppstå då fattigdom och ojämlikhet primärt bedöms genom inkomstmålet. I artikeln *Growth, inequality and poverty: some hard questions* behandlar Kanbur nämner även de olika motsättningar som förekommer i diskussionen om fattigdomsanalyser. Även ekonomen Jan Vandemoorteles avhandlar utmaningar och svårigheter i arbetet med att bedöma millenniemålens framgång. Båda dessa artiklar är relevanta för analysen då de ger perspektiv på de många olika vis fattigdom presenteras för oss. Dessa bidrar således med ytterligare perspektiv på de olika föreställningar och idéer som förekommer gällande fattigdom.

2 Teori och metod

2.1 Tillvägagångssätt och teoretisk utgångspunkt

Det teoretiska ramverket i denna studie grundar sig på Amartya Sens fattigdomsbegrepp. Det finns många olika tillvägagångssätt för att analysera idéer, begrepp och teorier och därav finns det även många teorier och vetenskapliga inriktningar vid studier av fattigdom att välja på. Sens teori, är, i förhållande till en existerande problematik och idéer av andra inslag intressant att applicera här. Här kan således någon form av innebörd ges Sens fattigdomsbegrepp i förhållande till den rådande ekonomiska problematiken och övriga författares idéer om fattigdom och ojämlikhet. Teorin kan även hjälpa oss skapa en förståelse av fattigdom i förhållande till de ekonomiska faktorer som påverkar problematiken. Här finns också inslag av de olika författarnas idéer om fenomen som globalisering, rättvisa och jämlikhet. Därför kommer dessa författares texter också analyseras för att återfinna författarnas idéer och föreställningar om problematiken. Detta bidrar med ytterligare perspektiv och skapar en balans i förhållande till Sens teoretiska perspektiv.

Vad som syftas på här i användningen av just ordet begrepp är Amartya Sens grundläggande teorier om fattigdom. Man kan säga att teorin utgörs av de grundläggande elementen i Sens begreppsliggörande av fattigdom. Uppsatsen är således inte en begreppsanalys. Fattigdomsbegreppet är i detta sammanhang samma sak som teori och kommer att fungera som teoretiskt perspektiv i analysen. Fattigdomsbegreppet kommer att presenteras som en del i själva uppsatsen och inte appliceras strikt på hela analysen då detta riskerar att göra denna alltför snäv. Med detta menat att studien innefattar många olika perspektiv där analysen inte gynnas av att förhålla sig strikt till fattigdomsbegreppet.

Innehållsmässigt är uppsatsen indelad i tre centrala delar. Först presenteras de grundläggande och viktigaste elementen av fattigdomsbegreppet. Denna del är relativt kortfattad i relation till den mängd analyser och teoretiseringar som Sen publicerat under sin verksamma tid. För att kunna behålla fattigdomsbegreppet som perspektiv och kunna anknyta detta till de ekonomiska och idéanalytiska delarna är denna begränsad till

själva kärnan av begreppet. Det finns ingen ambition att i detta avsnitt blanda in delar av annat än fattigdomsbegreppet då det är detta vi intresserar oss av i teorin. Sens fattigdomsbegrepp kan man säga är ”glasögon” som används vid genomgången av den ekonomiska problematiken för att sedan knyta ihop detta i analysen.

Vidare kommer naturresursers och den ekonomiska tillväxtens påverkan på utvecklingsländer att avhandlas. För att skapa en kontext kommer de grundläggande elementen av resursförbannelsen att redogöras för. Detta görs i syfte att kunna ha denna kontext som utgångspunkt. Kontexten präglas av både politiska och ekonomiska inslag. Detta på grund av att ett strikt ekonomiskt förhållningssätt inte ger oss mycket att gå på. Ekonomin kan inte vara isolerad från politiken eller vice versa. I detta sammanhang återfinns också centrala idéer i de olika författarnas analyser av problematiken.

Sista delen syftar till att, med hjälp av två FN-rapporter och två författares perspektiv på utveckling, återge hur utvecklingsprocessen sett ut de senaste åren och sedan vilken problematik som återspeglas i dessa. Rapporterna är relevanta för att illustrera och få bättre förståelse för de förändringar som skett i utvecklingsländerna och i människors levnadsstandard. Här framkommer det olika perspektiv på fattigdom i relation till ekonomi och teori. Det är också intressant att se hur FN i sina rapporteringar beskriver den globala utvecklingen och se hur rapporteringen förhåller sig till litteraturen.

2.2 Text- och idéanalys

Metoden kommer att utgöras av en idéanalys kombinerad med en kvalitativ textanalys. Idéanalysen är värdefull då alla författare uttrycker någon form av åsikt, tanke, föreställning, verklighetsuppfattning i förhållande till denna problematik. Göran Bergström och Kristina Boréus menar att en idé kan ses som en tankekonstruktion där förhållningssättet och uttrycken kännetecknas av en viss kontinuitet. Idéer kan vara föreställningar om verkligheten, värderingar av specifika företeelser eller föreställningar om hur man bör handla. Dessa kan utgöras av sociala fenomen som exempelvis

uppfattningen om att rasism är fel eller att minoriteter inte bör diskrimineras på arbetsmarknaden.¹

Kvalitativ textanalys går ut på att ta fram det väsentliga innehållet av textens delar, helhet och dess kontext. Därav är vissa delar i texten viktigare än andra. Metoden syftar till att klargöra tankestrukturer hos olika författare. Genom att ställa frågor till texten kan vi se om texten eller man själv besvarat dessa frågor. I grova drag kan man säga att metoden syftar till att belysa och begreppsliggöra det väsentliga innehållet i texterna.²

Den ekonomiska kontexten analyseras genom Amartya Sens teori om fattigdom och även andra författares idéer om detta. De övriga författarna finns där för att bidra med ytterligare perspektiv då en analys enbart från Amartya Sens fattigdomsbegrepp känns mycket snäv.

Syftet med textanalysen är således att lyfta fram de väsentligaste delarna i problematiken med korrelationen mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet. Det eftersökta innehållet i textanalysen är den grundläggande problematiken med naturresurser och ekonomisk tillväxt i utvecklingsländer. Idéanalysen syftar till att hitta centrala idéer hos de olika författarna. Den huvudsakliga anledningen till metodvalet är att idéanalysen fokuserar på innebördsaspekten av något vilket här är viktigt i hur vi ska förstå innebörden av fattigdom.

2.3 Avgränsningar

Ludvig Beckman menar att idéanalys används för att beskriva och tolka innebörden av politiska budskap eller att ta ställning till hållbarheten i dessa eller att förklara dess uppkomst.³ Det finns här dock inga ambitioner att gå in på att analysera bakomliggande renodlade politiska idéer som exempelvis nyliberalism eller socialism. Emellertid döljer det sig bakom varje författares resonemang olika former av mer eller mindre politiska

---

¹ Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 148-149

² Esaiasson, 2007, s. 237- 238

³ Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santérus, Stockholm, 2005 s 14

övertygelser och värderingar om hur vi bör se på världen.⁴ Alla delar har inslag av dessa men vissa bitar kanske blir mer tydliga

I detta sammanhang handlar det just om föreställningar om fattigdom. Ingen av litteraturen i uppsatsen tar en klar och tydlig politisk ställning i det avseende att författarna medvetet skulle positionera sig politiskt. Självklart så ligger det dock olika värderingar och därmed i någon mån politiska budskap i texterna. Syftet med metoden är inte att använda denna som ett verktyg för att identifiera just politiska åskådningar som ligger bakom det som kommer till uttryck i texterna.

Inom forskningsfältet för fattigdom finns det precis som inom andra fält en pågående debatt och många olika motsättningar om fattigdom. Analysens huvudsyfte är inte att jämföra eller att ställa dessa idéer mot varandra utan snarare i förhållande till Sen och den ekonomiska problematiken. Urvalet av material här motiveras inte av att jämföra något utan snarare att utläsa deras bakomliggande idéer om politik, ojämlikhet och ekonomi i förhållande till problematiken. Syftet är att plocka ut de olika författarnas bakomliggande idéer i förhållande till Sen, och inte analysera argumentationen, det vill säga pröva och kritisera argumentens hållbarhet och giltighet.

---

⁴ Bergström och Boréus, 2000, s. 158

3 Tidigare forskning

3.1 Fattigdom och mänskliga rättigheter

I artikeln “Capabilities and Human Rights” redogör filosofen Martha Nussbaum för ett antal specifika kapaciteter. Nussbaum menar, till skillnad från Sen, att man faktiskt kan arbeta fram en lista på kapaciteter som bör betraktas som mänskliga rättigheter och införas i politiken. För att kapaciteter ska kunna fungera måste dessa kombineras med ett människorättsperspektiv, vilket i detta sammanhang är av stor vikt.⁵

Kapacitetsteorin utgör ett koncept som faktiskt kan bidra med ett konkret tillvägagångssätt för utveckling. Eftersom att detta inte endast utgår ifrån ett specifikt lands ekonomiska tillväxt kan de ge oss en bild av vad individer behöver och huruvida deras grundläggande är behov är uppfyllda oberoende av statens välstånd.⁶ Kapaciteter kan i synnerhet utgöra ett värdefullt teoretiskt ramverk för policys och speciellt inom kontexten för global utveckling.⁷

Att mäta fattigdom genom ekonomi ger varken tydliga svar på huruvida människor är fattiga och inte ens vem som har de ekonomiska resurser man mäter. Ett exempel på detta är Sydafrika som präglas av stora orättvisor men som ändå har fått mycket beröm för sina framsteg i fattigdomsundersökningar baserade på ekonomiska mått. Nussbaum menar att livskvalitet inte alltid korrelerar med BNP per capita eller andra ekonomiska parametrar. Här missar man viktiga aspekter som exempelvis utbildningsmöjligheter, sjukvård, diskriminering och politiska friheter.⁸

Då en individ besitter kapaciteter säkerställs också hennes rättigheter, detta leder till att man valfritt kan välja vilken funktion man vill att dessa ska ha. Nussbaum menar uppfyllande av rättigheter som en del av utvecklingsprocessen är fullt möjlig. Här

---

⁵ Martha C. Nussbaum “Capabilities and Human Rights”. *Fordham Law Review*, 1997, pp. 273-300, s. 276

⁶ Nussbaum, *Capabilities and Human Rights*, s. 294

⁷ Nussbaum, *Capabilities and Human Rights*, s. 276

⁸ Nussbaum, *Capabilities and Human Rights*, s. 280

behöver inte det ena utesluta det andra och heller inte hamna i konflikt med varandra. Dock anser hon att rättighetsperspektivet innehåller många brister då man överbetonar den juridiska aspekten istället för livskvalitet. Det som bör strävas efter i är kapaciteter kombinerade med rättigheter. Detta i synnerhet inom en internationell kontext för att skapa en framgångsrik utvecklingsprocess.⁹

3.2 Fattigdom och moral

Filosofen Peter Singer och utgår från ett moraliskt perspektiv på fattigdom. Singers litteratur handlar till största del om extrema (absoluta) fattigdomen, det vill säga den fattigdom som gör att människor faktiskt inte överlever. Relativ fattigdom tar sig i uttryck genom människors i rika länders ”känsla” av inte kunna konsumera lika mycket som andra. Kontextuella faktorer är av betydligt mindre storlek än för de människor som av Världsbanken klassas som fattiga. Dessa personer är fattiga mätt med den absoluta normen av fattigdom och en fattigdom som dödar. Singers absolut syn på fattigdom kräver ett mindre mått av analys, då han hänvisar till livsnödvändiga behov och inte så mycket mer utöver detta.¹⁰

Världsbanken definierar extrem fattigdom som ett tillstånd där människor inte har tillgång till grundläggande behov såsom vatten, bostad, mat, kläder hygien, sjukvård och utbildning. Fram tills 2008 definierades fattigdom istället som att leva på 1 dollar och 25 cent om dagen. Singer menar att många som lever i rika länder kanske inte förstår fattigdomsgränsen som så extrem och föreställer sig att man kan leva billigare i utvecklingsländer än i rika länder samma denna summa. Detta stämmer dock inte då Världsbankens fattigdomsgräns på 1 dollar och 25 cent utgår från vad det innebär att leva på motsvarande summa i exempelvis Indien. Detta innebär att om du i Sverige lever under fattigdomsgränsen har du cirka 8 kronor per dag att spendera.¹¹

---

⁹ Nussbaum, *Capabilities and Human Rights*, s. 294

¹⁰ Singer, 2009, s.8 ff.

¹¹ Singer, 2009, s. 5 ff.

Ett exempel på detta, menar Singer, är det faktum att 97 % av de amerikaner, som av myndigheterna klassas som fattiga, äger en TV eller att en fjärdedel äger en bil och har luftkonditionering. Singer hävdar att dessa kontextuella faktorer är av betydligt mindre storlek än för de människor som av Världsbanken klassas som fattiga. Dessa personer är fattiga mätt med den absoluta normen av fattigdom och en fattigdom som dödar.¹²

Singer menar att fattigdomens problematik inte bara består av tillgängligheten av materiella ting utan även lidandet i andra perspektiv. Fattigdom följs av förnedring, maktlöshet och avsaknad av rättigheter. Många befinner sig i en situation av osäkerhet med myndigheter som lyssnar om man blir utsatt för övergrepp. Människor lider av en påtaglig känsla av misslyckande och skam då man inte har tillräckligt för att försörja sin familj. Fattigdomen blir en ”fälla” man inte kan ta sig ur.¹³

3.3 Världsbankens fattigdomsgräns

Inom forskning, politik och debatt har global fattigdom aldrig varit så högt uppe på agendan som idag. Detta beror delvis på Millenniemålen och det internationella samfundets åtagande att halvera fattigdomen mellan 2000-2015. Det beror också på betydande framsteg i insamling och analys av data som gör att vi idag förstå mer, åtminstone i siffror, om fattigdom än tidigare. Avanceranden i fattigdomsanalys har följts av oenigheter i hur dessa data ska analyseras, vad vi kan utläsa av dessa och vad det säger oss om fattigdomens dynamik. Ekonomen Martin Ravallion menar att en ”sifferdebatt” har vuxit fram vilken ligger till grund för de mer meningsskiljaktigheterna gällande den globala fattigdomen.¹⁴

Världsbankens fattigdomsgräns på 1 dollar om dagen (PPP\$1-a-day) mäts i termer av köpkraft. Köpkraft, eller ”purchasing power parity” (PPP) innebär kortfattat att man använder jämförelsepriser i nationell valuta för samma vara eller tjänst i olika länder. Fattigdomsgränsen utgår således från vad det innebär att leva på motsvarande 1 dollar i

---

¹² Singer, 2009, s.8 ff.

¹³ Singer, 2009, s.8

¹⁴ Ravallion i Stiglitz, Joseph E., Segal, Paul & Anand, Sudhir, *Debates on the Measurement of Global Poverty [Elektronisk resurs]*, 2010, s. 25 - 26

varje land. Detta mått utgör oftast standard inom akademien och i media. Vid tillämpning av PPP\$1-a-day har Världsbanken beräknat att 1,377 miljoner människor levde i extrem fattigdom 2005, jämfört med 1,813 miljoner 1990.¹⁵

Enligt världsbankens beräkningar minskar fattigdomen, men långsamt. Under förutsättningen att fattigdomsminskningen skulle ske med samma takt, enligt en linjär riktning skulle antalet fattiga människor kunna reduceras till 1,086 miljoner fattiga år 2015. Resultaten varierar dock kraftigt mellan olika regioner. Kina har haft en enorm framgång med att minska fattigdomen. I Afrika ser möjligheterna att nå millenniemålen dystra ut då fattigdomen ökat med 299 miljoner till 391 miljoner mellan 1990 och 2005.¹⁶

I boken *Debates on the Measurement of Global Poverty* riktar Filosofen Thomas Pogge och ekonomen Sanjay G. Reddy stark kritik mot Världsbankens fattigdomsmått. De hävdar att banken använder en godtycklig fattigdomsgräns som inte är tillräckligt förankrad i någon specificering av människors reella behov. Fattigdom i form av köpkraft (PPP) är endast en aspekt av fattigdomen. Vidare menar de också att Världsbankens strategier för fattigdomsmätning ger en felaktig bild av att den globala fattigdomen minskat kraftigt under de senaste åren.¹⁷

Pogge och Reddy hävdar att resurserna inte väljs efter en meningsfull definition av fattigdom och köpkraften har inte anpassas korrekt till de nationella valutorna. Denna fungerar inte för att bedöma vad som behövs för att uppfylla de grundläggande mänskliga behoven. Andra fattigdomsmått och indikatorer, baserade på exempelvis barnadödlighet och tillgång till sjukvård kan fortfarande erbjuda mycket information, även i avsaknad av siffror. Fokus bör ligga på att mäta de brister i livskvalitet som världens fattiga konfronteras med. Denna typ av analys är inte föremål för samma slags problematik som Världsbankens fattigdomsmått. En annan typ av analys måste tillämpas medan ett nytt sätt att mäta fattigdom i termer av inkomst utvecklas och kan implementeras.¹⁸

Författaren Julian May beskriver komplexiteten i att analysera och mäta fattigdom i ett land som Sydafrika. Det finns mycket forskning och insamlad information från

---

¹⁵ Stiglitz, Segal, Anand, i Stiglitz, Segal, & Anand, 2010, s. 4-5

¹⁶ Stiglitz, Segal, Anand, i Stiglitz, Segal, & Anand 2010, s. 5

¹⁷ Reddy och Pogge i Stiglitz, Segal, & Anand 2010, s. 43

¹⁸ Reddy och Pogge i Stiglitz, Segal, & Anand 2010, s. 79-80

fattigdomsundersökningar i Sydafrika, i synnerhet från det senaste decenniet. Trots detta har landet fortfarande ingen officiell fattigdomsgräns. Dock har majoriteten av de som ägnar sig åt fattigdomsanalys i enats om vad man anser vara en rimlig gräns på 2-4 dollar per dag (PPP).¹⁹

Enligt May är det av största vikt att ta hänsyn till Sydafrikas fyra decennier av apartheidpolitik, institutionaliserad diskriminering och utanförskap. En annan viktig poäng i bedömningen av Sydafrikas fattigdomsutveckling är att oavsett vilken fattigdomsgräns som används har det verkliga *antalet* fattiga i Sydafrika ökat efter apartheidtiden. Detta kan utläsas ur en OECD-rapport om fattigdomsutvecklingen efter apartheid.²⁰

Denna anger att andelen fattiga minskade från 1993 då antalet var 56% till 54% 2008, samtidigt ökade dock befolkningen med uppskattningsvis 8,5 miljoner och antalet människor som lever under fattigdomsgräsen (2 PPP) har ökat med 3,8 miljoner. 2007 rankade United Nations Development Programme (UNDP), Sydafrika nummer 14 av 99 på listan över antal länder som har störst antalet invånare som lever på mindre än 2 dollar om dagen (PPP). Detta trots att landet (2009) rankades som nummer 10 av dessa 99 länder i termer av BNP per capita.²¹ May menar det inte räcker med att förlita sig på en enkla "grundläggande behov" som för fattigdomsmätningen i Sydafrika. Vad som behövs är kombinerade metoder, indikatorer och olika fattigdomsgränser. Detta är nödvändigt om Sydafrika ska utvecklas och framförallt skapa social rättvisa.²²

---

¹⁹ May, Julian, "Smoke and mirrors? The science of poverty measurement and its application" *Development Southern Africa*. Mar 2012, Vol. 29 Issue 1, p63-75, s. 68

²⁰ May, *Smoke and mirrors? The science of poverty measurement and its application*, s. 68

²¹ May, *Smoke and mirrors? The science of poverty measurement and its application*, s. 69

²² May, *Smoke and mirrors? The science of poverty measurement and its application*, s. 71

4 Amartya Sens fattigdomsbegrepp

4.1 Föreställningar om fattigdom

Utgångspunkterna för olika typer av fattigdomsteorier har alltid ett analytiskt koncept som utgångspunkt. Sen intresserar sig här för de generella föreställningarna och idéerna om konceptet fattigdom. Något som till största del frångåtts idag är synen på ”primär fattigdom”, det vill säga ett tillstånd där människor lever under förhållanden som innebär att den totala inkomsten inte är tillräcklig för att kunna tillgodose sig minimum av de tillgångar som behövs för ett värdefullt liv.²³

Vissa författare har framhållit idén om att fattigdom kan ses som ett värdeomdöme och har resonerat såsom att ”poverty, like beauty, lies in the eye of the beholder”. Denna syn på fattigdom lämnar det upp till varje individs egen moral att bedöma vad som utgör fattigdom. Sen motsätter sig denna idé och menar att vi måste skilja på vilka olika sätt moralen ryms inom ramen för fattigdomsmätning. Bedömningen av fattigdom måste ses ur ett samhällsligt perspektiv.²⁴

Synen på fattigdom som samma sak som ojämlikhet menar Sen inte gör någon av begreppen rättvisa. Dessa två är nära kopplade till varandra, men man kan inte sätta likhetstecken mellan fattigdom och ojämlikhet.²⁵ En fördelning av inkomster mellan en person i toppen av en inkomstgrupp och en person i en medelinkomstgrupp kan minska ojämlikheten, men den lämnar förekomsten av fattigdom oförändrad.²⁶ En kraftig nedgång av det allmänna välståndet som leder till utbredd svält och lidande hos folket kan inte ses som annat än en kraftig ökning av fattigdomen och inte en ökning av ojämlikhet.²⁷

---

²³ Sen, Amartya, *Poverty and Famines* [Elektronisk resurs] An Essay on Entitlement and Deprivation, Oxford University Press, Oxford, 1983, s.17

²⁴ Sen, 1983, s. 17

²⁵ Sen, 1983 s. 11

²⁶ Sen, 1983, s. 15-16

²⁷ Sen, Amartya, ”Poor, Relatively Speaking”, *Oxford Economic Papers*, New Series, Vol. 35, No. 2, 1983, pp. 153-169, s. 157

4.2 Kapacitetsteorin

Amartya Sen introducerade under 90-talet ett fattigdomsbegrepp där individen, snarare än de ekonomiska parametrarna, var central. Detta begrepp har anammats av fattigdomsforskare såväl som globala organisationer och andra aktörer inom området för global utveckling och fattigdom. Enligt den traditionella synen på fattigdom anses ofta ett land som växer ekonomiskt vara på god väg att utrota fattigdomen. Denna föreställning om fattigdom anklagas dock ofta för att vara för snäv eftersom den omfattar endast den ekonomiska dimensionen av utvecklingen.²⁸

Sen presenterade en teori om fattigdom och utveckling som betonar betydelsen av frihet i relation till utveckling. Med detta menas att det finns yttre faktorer som orsakar fattigdom och därmed leder till ofrihet i form av fattigdom. Dessa yttre faktorer behöver inte endast vara brist på faktiska materiella resurser utan kan även utgöras av fysiska villkor som exempelvis handikapp eller social status pga. etnicitet eller kön.²⁹

Betydelsen av inkomst ska inte uteslutas helt men är inte vad som avgör om en människa är fattig eller inte. Sen menar att fattigdom är en form av bristande, eller avsaknad av, möjligheter och förmågor att tillgodogöra sig de behov som är viktiga för att leva ett värdefullt liv.³⁰ Istället för att rikta fokus till de medel som behövs för utveckling och fattigdomsbekämpning, däribland inkomst, bör vi fokusera på det mål vi vill uppnå. Utveckling bör förstås i termer av frihet då det är detta som gör utvecklingsprocessen betydelsefull och utgör själva målet. För att detta ska ske behöver vi avlägsna orsakerna till vad som skapar ofrihet och därmed fattigdom som exempelvis socialt utanförskap, förtryck, och ojämlikhet.³¹

I grova drag kan man säga att termen kapaciteter används för att avgöra huruvida en människa är fattig eller inte. Genom kapacitetsteorin kan vi avgöra individens behov och vad en människa behöver för att vara fri. I denna kontext är frihet att inte vara fattig, det vill säga fri från fattigdom. Vi kan avlägsna orsakerna till fattigdom genom att fokusera på kapaciteter vilka ger människor de verktyg som behövs för att vara fria

---

²⁸ Sen, Amartya, *Development as freedom*, Oxford University Press, Oxford, 1999, s. 18

²⁹ Sen, 1999, s. 88

³⁰ Sens fattigdomsbegrepp i termer av "capability deprivation"

³¹ Sen, 1999, s.2

från fattigdom. Detta genom individens förmåga att utnyttja sina kapaciteter vilka först och främst utgörs av de möjligheter individen behöver för att kunna leva ett värdefullt liv. Fattigdom är alltså avsaknad av kapaciteter och kan formuleras som: ”en bristande förmåga att tillgodose sig de behov som är grundläggande för en god livskvalitet”^{32, 33}. Sen talar om aktörskap som kommer av möjligheten att kunna utnyttja sina kapaciteter.³⁴ Sen redogör för tre argument till varför detta begrepp är att fördras:³⁵

- 1) Fattigdom innebär att en människa är berövad viktiga inneboende värden. Dessa skiljer sig från inkomst som har ett instrumentellt värde. Kapacitetsteori uppehåller sig vid människors avsaknad av förmågor som har ett inneboende värde.
- 2) Det finns andra saker än låg inkomst som bidrar till brister i en människas levnadsstandard och därmed till fattigdom. Inkomst är inte det enda instrument som genererar kapaciteter.
- 3) Den instrumentella relationen mellan låg inkomst och kapaciteter varierar beroende på vilket samhälle man lever i. Exempelvis så visar inte inkomstundersökningar hur fördelningen av denna ser ut. Inkomstfördelning kan vara väldigt varierade inom familjer och mellan individer. Trots att en familj enligt dessa undersökningar tycks ha en god inkomst kan ojämlik fördelning betyda att enskilda individer inom familjen lider av fattigdom.³⁶

En ojämn resursfördelning till fördel för män i familjer är vanligt förekommande. Sen beskriver detta fenomen som ”boy preference” vilket innebär att kvinnliga familjemedlemmar är fattiga oavsett familjens totala inkomstnivå.³⁷ Relationen mellan inkomst och kapaciteter påverkas av faktorer personen i fråga inte kan kontrollera/har begränsad kontroll över. Det finns en koppling mellan inkomst och förmågan att kunna omsätta sina kapaciteter till ”funktioner”. Funktioner är målet för kapaciteterna, det vill

---

³² En avsaknad av kapaciteter

³³ Sen, 1999, s. 88-90

³⁴ Sen, 1999, s. 19-20

³⁵ Sen, 1999, s. 88-90

³⁶ Sen, 1999, s. 87-90

³⁷ Sen, 1999, s. 88-90

säga förmågan att faktiskt kunna göra saker, till exempel att kunna arbeta och, att på lika villkor, delta i samhället.³⁸ En funktionsnedsättning är exempelvis något som innebär sämre arbetsförmåga och därmed även en lägre inkomst. En funktionshindrad person behöver troligtvis en högre inkomst än vad en normalt fungerande person behöver för att kunna utnyttja samma kapaciteter. Andra påverkande faktorer kan exempelvis vara ålder, kön eller social status.³⁹

Att rikta uppmärksamheten från medlen till de mål människor finner värdefulla att eftersträva och friheterna att kunna göra detta ger en ökad förståelse för fattigdomens natur och orsakerna till denna. Sen influeras mycket av filosofen Adam Smith som menar att människan inte endast ska ses som ett medel för att skapa nytta. Smiths teori om människors förmåga att välja ett värdefullt liv, menar Sen, är nära knuten till synen på utveckling vilken i sin tur fokuserar på människors kapaciteter som är nödvändiga för att kunna leva ett värdefullt liv.⁴⁰

4.3 Relativ och absolut fattigdom

Fattigdomsbegreppet delas ofta upp i två olika kategorier: relativ och absolut. Relativ fattigdom avser det faktum att människors resurser varierar beroende på vad man har tillgång till i respektive samhälle. Vissa individer har inte samma förutsättningar att kunna göra det som behövs för att uppnå samhällets generella levnadsstandard. Sen menar att det faller sig naturligt att detta koncept kan vara relativt.⁴¹ En känsla av utsatthet är nära relaterat till förväntningar, uppfattningar om vad som är rättvist och vad man har rätt till. Människors möjligheter att inte kunna delta i samma sociala sammanhang som resten av samhället har stor betydelse för analyser av problematiken kring socialt utanförskap. För att kunna vara delaktig i vissa samhällen krävs moderna medel såsom bil eller dator. För en relativt fattig person i ett rikt land medför detta svårigheter även om denna persons inkomstnivå är betydligt högre än i utvecklingsländer.⁴²

---

³⁸ Sen, 1999, s. 88-90

³⁹ Sen, 1999, s. 88-90

⁴⁰ Sen, 1999, s. 90

⁴¹ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s. 156

⁴² Sen, 1999, s. 89

Relativ fattigdom som koncept har haft stort och positivt inflytande på fattigdomsforskningen, men det kan samtidigt inte vara det enda vi grundar våra föreställningar om fattigdom på.⁴³ Om vi endast ser till levnadsstandard istället för fattigdom, finns även här, ett absolut perspektiv på fattigdom. Att vissa har en lägre levnadsstandard än andra kan i allra högsta grad vara ett bevis på fattigdom, men inte i sig själv. Vi måste först veta mer om vilken typ av levnadsstandard människor har.⁴⁴ Det lidande som förekommer vid exempelvis svältkriser kan inte förstås som annat än en akut form av fattigdom oavsett hur samhällets sociala förutsättningar ser ut.⁴⁵ Ett relativt perspektiv kompletterar konceptet fattigdom men utesluter inte förekommandet av absolut fattigdom.⁴⁶

Enligt kapacitetsteorin är fattigdom ett absolut begrepp, men tar ofta en relativ form avseende resurser och vissa utmärkande drag.⁴⁷ Detta eftersom att en människa kan sakna tillgång till något alla andra i samhället har och som behövs för att tillgodogöra sig vissa grundläggande behov. Ett exempel på detta är ett fall i Storbritannien där en TV var nödvändig för att kunna genomföra sina skoluppgifter. Att inte kunna ta del i sin utbildning är en form av absolut fattigdom vilken tar sig uttryck genom att personen inte har samma möjlighet att få en grundläggande utbildning. Fattigdomsanalyser i termer av relativa möjligheter är vanligt förekommande i fattigdomsforskningen, i synnerhet inom sociologin.⁴⁸

Att bedöma vad relativ fattigdom innebär är svårt eftersom det beror helt och hållet på vilka referensgrupper som används. Bedömningen är exempelvis inte oberoende av saker som människors engagemang i samhällspolitiska aktiviteter, social status eller bakgrund. En känsla av utsatthet är nära relaterat till förväntningar, uppfattningar om vad som är rättvist och vad man har rätt till. Synen på fattigdom som något relativt har bidragit till stor förståelse inför fattigdomens natur. Sen menar dock att detta inte kan vara det enda vi grundar våra föreställningar om fattigdom på.⁴⁹

Det finns huvudsakligen två distinkta meningsskiljaktigheter gällande relativ fattigdom, nämligen om denna består av en känsla eller är villkorad. Den senare kan

---

⁴³ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s.157

⁴⁴ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s. 157

⁴⁵ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s.159

⁴⁶ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s.16

⁴⁷ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s. 161

⁴⁸ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s. 161

⁴⁹ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s.17

anses fördelaktig då vi kan definiera begreppet objektivt genom en uppsättning kriterier baserade på konkreta förhållanden. Å andra sidan, menar Sen, att villkorade brister i möjligheter och förmågor och känslan av detta inte är helt oavhängiga varandra. För att kunna avgöra vilken typ av levnadsstandard människor är i behov av måste man också se till vad människor själva anser vara viktigt. Att separera villkor och känslor är problematiskt och en objektiv villkorad bedömning kräver därför en bedömning av människors känslor inför vissa saker.⁵⁰

---

⁵⁰ Sen, *Poor, Relatively Speaking*, s.17

5 Ekonomisk och politisk kontext

5.1 Resursförbannelsen

Stora mängder naturresurser brukar ofta ses som något som leder till ekonomisk tillväxt i ett land och något som i sin tur gynnar dess medborgare med en ökad välfärd. Detta stämmer dock inte alltid och den ekonomiska tillväxten kan, paradoxalt nog, istället få motsatt effekt. Detta fenomen benämns i ekonomiska termer som ”resource curse”, eller resursförbannelsen. Denna term används för att beskriva en situation där stora mängder naturresurser som exempelvis olja, mineraler eller gas resulterar i ökad ojämlikhet och fattigdom. Vid förekomsten av resursförbannelse så hämmas helt enkelt länders utveckling istället för förbättras.⁵¹ Här uppenbarar sig ett starkt samband mellan rikedomar, globalisering och tendenser till brister i demokrati, rättvisa och jämlikhet. Viktigt att komma ihåg är att detta fenomen varierar i sin utsträckning och det finns många resursrika länder som haft betydligt större framgångar i ekonomisk utveckling och utvecklande av välfärdssystem.⁵²

Ekonomen Joseph Stiglitz menar att det, i detta sammanband, finns ett antal faktorer som spelar in. Två av de huvudsakliga anledningarna är att naturresurser inte är förnyelsebara, och att de inte behöver produceras. Då naturresurser inte behöver produceras, utan bara utvinns, finns inget beroende av andra industrisektorer. De kan utvinnas utan större behov av andra industrisektorer och kräver inte heller någon större arbetskraft. Utvinning av naturresurser kräver inte heller något större engagemang i politiskt mening. En regering kan förfoga över naturresurser utan större involvering

---

⁵¹ Humphreys, Macartan, Sachs, Jeffrey & Stiglitz, Joseph E. (red.), *Escaping the resource curse*, Columbia University Press, New York, 2007, s. 1

⁵² Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 1

eller stöd av landets befolkning i processen. Detta är också en verksamhet som inte heller kräver regelbundna kontroller av statliga institutioner.⁵³

Utvecklingsländer med stora naturresurser väcker nästan alltid internationella företags intresse. Dessa har överlag större erfarenhet av, och kunskap om, utvinnande av naturresurser. Företagen är helt klart överlägsna i expertis och innehar avancerad teknologi för att utvinna dessa. Utomstående aktörer har således stora fördelar redan innan själva utvinnandeprocessen initierats. Detta är en stor utmaning för fattigare länders regeringar i samarbetet med dessa företag. I många fall har detta lett till situationer då företagen som köper varorna vet mer om resursernas värde än vad landet i fråga vet.⁵⁴

Det faktum att resurserna inte är förnyelsebara gör dem, ur ett ekonomiskt perspektiv, till tillgångar snarare än inkomstkällor.⁵⁵ Detta leder till en separering mellan politiska och ekonomiska delarna av samhället och den delen som förvaltar över resurserna. I oljerika länder har det ibland skett en stor separering i samhället mellan en växande oljesektor respektive det lokala ekonomiska och politiska samhället. Många länder sätter ofta alltför stort värde och tillit till sina naturrikedomar och dessa rikedomar överskuggar ofta politiska, sociala och ekonomiska aspekter som exempelvis vikten av en varierad och kompetent arbetskraft. Detta kan således ge upphov till politiska och ekonomiska processer som genererar motsatt effekt på ekonomin.⁵⁶

Utvecklingsländer som genererar stora intäkter från att handla med främst olja, gas och mineraler är i stor utsträckning oberoende av sin befolknings stöd vilket ofta resulterar i försvagningar i länken mellan regering och befolkning. Människor har lite, eller ingen, vetskap om regeringens förehavanden och tenderar att inte ställa speciellt höga krav på sin regering. Även om landets medborgare misstycer har de få möjligheter att kunna tillgodogöra sig de ekonomiska intäkterna. De styrande har inte mycket att vinna, eller förlora, på att se till sina medborgares behov. Handel med olja, gas och mineraler kan i vissa fall utgöra de medel som tillåter ledare att förtrycka sin befolkning och tilldela oppositionen maktpositioner och därmed undvika att behöva lämna ifrån sig makten genom demokratiska val.⁵⁷

---

⁵³ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 4-5

⁵⁴ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 4-5

⁵⁵ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 4

⁵⁶ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 4

⁵⁷ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 10-12

5.2 ”Dutch disease”

I problematiken med plötsliga fynd av naturrikedomar finns ett antal komponenter som spelar roll i hur detta kan vara en grogrund till bland annat resursförbannelsen. En av dessa är ”dutch disease”. Uttrycket myntades under 70-talet då man i Nederländerna tyckte se en markant nedgång i tillverkningssektorn till följd av fynd av stora mängder naturgas.⁵⁸ Fall av försämring i tillverkningssektorn eller jordbrukssektorn har kunnat urskiljas många gånger vid resursrika länders utvinnande av exempelvis olja eller gas. I likhet med detta har många utvecklingsländer idag ”caught the dutch disease” till följd av att inhemska sektorer drabbats av nedgångar.⁵⁹

En plötslig ökning i exportvärdet av landets naturresurser leder till en ökning av växelkursen vilket gör det nästintill omöjligt för landets övriga exportvaror att konkurrera med andra exportländer. Ländernas intjänade vinster av exporten används för att köpa internationella handelsvaror vilket sker på bekostnad av landets egna producenter. På samma gång förskjuts de inhemska resurserna såsom arbetskraft och material till sektorn för naturresurser.⁶⁰

Denna situation skapar en dynamik som ger företräde till två sektorer; sektorn för naturresurser (till exempel oljesektorn) och sektorn för ”non- tradable goods” vilka utgörs av tjänster och inte handelsvaror. En sådan sektor kan bland annat vara byggindustrin. Detta sker på bekostnad av de mer traditionella exportsektorerna. I utvecklingsländer brukar detta i huvudsak drabba jordbrukssektorn. Detta fenomen är inget nytt och drabbade bland annat Australien under guldruschen och Colombia i samband med kaffeexport under 70-talet.⁶¹

Dessa rubbningar i ekonomin kan få många negativa konsekvenser och leda till kostsamma följder. I dessa situationer tvingas samhället att anpassa sig till förskjutningar i ekonomin. Exempelvis kan människor behöva omskolas och leta efter

---

⁵⁸ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 5

⁵⁹ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 1

⁶⁰ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 1

⁶¹ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 1

nya jobb. Utöver detta kan rubbningar i ekonomin, ofta orsakade av ”dutch disease”, få negativa konsekvenser. Om industrisektorn länge har varit en källa till ekonomisk tillväxt genom exempelvis ny teknologi kommer en nedgång i denna sektor att få, i synnerhet på lång sikt, negativa konsekvenser på tillväxten.⁶²

Som en konsekvens av detta minskar också investeringar i välfärd. Man har exempelvis sett att vid avsaknad av statliga investeringar i samhället försummas till fördel för sektorn för naturresurser försämras bland annat tillgången till utbildning, speciellt för flickor. Brister i statliga investeringar i exempelvis utbildning, sjukvård och mat innebär också brister i humankapital. Detta påverkar den fattiga befolkningen samtidigt som det successivt leder till sämre tillväxt för landet i sin helhet.⁶³

5.3 ”Resource privelege” och exemplet Nigeria

Filosofen Thomas Pogge menar att globala institutioner till stor bidrar och upprätthåller global fattigdom. Han kritiserar bland annat ett inslag i den globala ordningen som han refererar till som ”resource privelege”. Problematiken kring ”resource privelege” syftar till det faktum att illegitima ledare tillåts förvalta naturresurser och ges rätt att företräda landets befolkning.⁶⁴ Den grupp som innehar majoriteten av makten i ett land ses per automatik som en internationellt erkänd regering och kan legitimt utöva sin makt i egenskap av ledare.⁶⁵

Detta gäller oavsett hur denna grupp kommit till makten, hur de utövar sin makt och om befolkningen har deras stöd eller inte. Således innebär detta att andra länder förhandlar med illegitima ledare och accepterar därmed deras roll som företrädare för landets befolkning.⁶⁶ Ledare ges makten att fritt förfoga över landets naturresurser (resource privelege) och globala institutioner samtycker inte bara till gruppens kontroll

---

⁶² Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 5

⁶³ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 10

⁶⁴ Pogge, Thomas Winfried Menko, *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*, 2. ed., Polity, Cambridge, 2008, s.118

⁶⁵ Pogge, 2008, s.118

⁶⁶ Pogge, 2008, s.118

över naturresurserna, men även till deras rätt att bedriva handel med landets tillgångar. I slutändan blir de företag som köpt dessa resurser internationellt legitima ägare till landets naturtillgångar.⁶⁷

Nigeria är ett tydligt exempel på hur detta drabbar länder mycket hårt. Nigerias export av 2 miljoner fat olja per dag står för en fjärdedel av landets BNP. Landet har under en lång tid styrts av olika militärregimer som tagit makten med våld och utövat tvångsstyre. Genom att köpa sig medel för förtyck kunde de tillskansa sig oljeintäkter för att utöka makten. Militärregimen var här inte beroende av folkets stöd och behövde följaktligen inte heller anstränga sig investera i åtgärder för fattigdomsbekämpning och välfärd.⁶⁸ Generellt sett har fattiga människor ingen större inverkan på politiker eller andra aktörer då de varken kan påverka dem på ett negativt eller positivt sätt. Dessa maktinnehavare varken förlorar eller vinner på att investera i den fattiga befolkningens välfärd.⁶⁹

Efter långa år av militärstyre valdes Olusegun Obasanjo 1999 till Nigerias dåvarande president. Obasanjo var rådgivare för Transparency International (TI) och vid hans tillträde fanns höga förväntningar på reformer och investeringar i välfärd. Tyvärr har inga tecken på detta syns till och Nigeria rankas, fortfarande, av TI som ett av världens mest korrupta länder. Detta misslyckande har väckt förvåning hos många. Pogge menar dock att detta inte är speciellt överraskande, istället en förutsedd konsekvens av just ”resource privilege”.⁷⁰ Militärkupper är fortfarande överhängande i Nigeria då sådana grupper vet att de genom att störta regeringen får tillgång till enorma oljeintäkter.

Pogge menar att korruptionen i Nigeria understöds på grund av handeln med olja och det faktum att resten av världen accepterar illegitima ledare att ta kontroll över naturresurser. Även Kongo och Angola visar samma utvecklingsmönster som i Nigeria.⁷¹ I en nationell kontext är orsakerna till dessa mönster överflöd av naturresurser i samband med bristfälliga regeringar och bristfälliga institutioner. Detta leder i sin tur till incitament för korruption, statskupper och inbördeskrig. Men i slutändan har problemen en global bakgrundsfaktor och ”resource privilege” som upprätthåller att

---

⁶⁷ Pogge, 2008, s.118

⁶⁸ Pogge, 2008, s. 118-119

⁶⁹ Pogge, 2008, s. 97-98

⁷⁰ Pogge, 2008, s. 119-120

⁷¹ Pogge, 2008, s.120

fattiga länder med stora resurstillgångar hämmas i sin demokratiska utveckling ekonomisk tillväxt och fattigdomsbekämpning.⁷²

5.4 Globalisering och en liberal marknad

Under 1980-och 90-talet hade ledare och globala institutioner en stark tro på en liberal global ekonomi. Liberala marknadsbaserade strategier och privatisering av statliga företag förespråkades för att främja utvecklingsländernas ekonomier. Detta stöttades bland annat av institutioner som Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken. Det fanns en stark föreställning om att enskilda företag var bättre på att förvalta länders naturresurser än staten. Detta var huvudargumentet för privatisering, det vill säga att statliga industrier omvandlas till privata.⁷³

Joseph Stiglitz menar att privatisering kan främja landets ekonomiska utveckling, med detta måste ske på vissa villkor. IMF och Världsbanken var under denna tid mycket angelägna att driva genom då det skulle innebära en rejäl skjuts för utvecklingsländernas ekonomier. Det fanns förhoppningar om att reformerna skulle leda till en snabb övergång från planekonomi till marknadsekonomi. De utvecklingsländer som att drev igenom denna privatisering av sina statliga resurser så snabbt som möjligt möttes av mycket positiv respons från IMF och Världsbanken.⁷⁴

Stiglitz menar att ett av de största problemen med privatisering av statliga resurser är korruption. Liberala marknadsanhängare har hävdat att privatisering minskar så kallad ”rent-seeking”. ”Rent-seeking” är en term som ofta används för att beskriva just statliga tjänstemäns, företags eller individer försök att manipulera regering eller statliga företag för egen eller andras vinning, helt enkelt korruption. Privatiseringen av statliga företag vars regeringar redan är korrupta ökar förekomsten av detta.⁷⁵ Privatisering

---

⁷² Pogge, 2008, s.120

⁷³ Stiglitz, Joseph E., *Globalization and its discontents*, Allen Lane/Penguin books, London, 2002, s. 58

⁷⁴ Stiglitz, 2002, s. 58

⁷⁵ Stiglitz, 2002, s. 58

tillsammans med stora mängder naturresurser ökar möjligheterna för företags olagliga involverande med regeringstjänstemän och förvärrar endast situationen ytterligare.⁷⁶

Förespråkare för en liberal marknad har hävdade att denna gynnar samhällen genom vad som kallas ”trickle-down economics”, det vill säga att vinsterna vid ekonomisk tillväxt så småningom ”sipprar” ner till de allra fattigaste. En viktig del av detta som verkar glömmas bort är svårigheterna med en rättvis inkomstdistribuering. Stiglitz menar att idén om ”trickle down economics” inte är mer än en ihålig föreställning. Ett historiskt exempel på detta finns bland annat under 1800-talet i England då fattigdomen verkade öka trots att landets ekonomi blomstrade. Detta skedde också i USA på 80-talet då ekonomin växte samtidigt som människorna längst ner i samhället drabbades av motsatt effekt med stora minskningar i inkomst.⁷⁷

En ekonomisk tillväxt som skapar en bättre levnadsstandard för en hel befolkning är faktiskt mycket sällsynt. Numera används inte termen ”trickle-down” inom i utvecklingsdebatten. Dock etablerades denna i en något reviderad form, nämligen ”trickle-down plus” som istället baserades på teorin om tillväxt som nödvändig för att minska fattigdomen men fokus måste också läggas på andra icke-ekonomiska åtgärder med satsningar på social organisering som exempelvis utbildning och hälsa. Denna var dock inte heller ett önskvärt utfall då införandet av policys som riktades till den breda fattigdomsproblematiken aldrig genomfördes.⁷⁸

Istället fortsatte man med samma tillväxtstrategi som tidigare och detta ledde till samma, om inte än värre, negativa effekter. Strikta anpassningsåtgärder för ekonomiska reformer krävde nedskärningar inom utbildning och hälsa. Thailand är ett tydligt exempel på de negativa konsekvenser som följer av denna typ av ekonomi. Effekterna av bland annat skattesänkningar ledde till att investeringarna i ett program för HIV-bekämpning rejält samtidigt som det skedde en ökning av prostitution. Detta ledde till att ett av världens mest framgångsrika program för HIV-bekämpning drabbades av ett stort bakslag.⁷⁹

---

⁷⁶ Humphreys, Sachs och Stiglitz, 2007, s. 5

⁷⁷ Stiglitz, 2002, s. 78

⁷⁸ Stiglitz, 2002, s. 78

⁷⁹ Stiglitz, 2002, s. 78

6 Fattigdom, ojämlikhet och utvecklingspolicys

6.1 Human Development Report 2013

FN:s Human Development Report (HDR) från 2013 har huvudrubriken ”Rise of the south” vilken syftar till utvecklingsländernas ekonomiska tillväxt. Dessa har huvudsakligen varit Kina, Indien, Brasilien och Sydafrika som inom en snar framtid utgör världens största ekonomier. Mycket fattiga länder är dock också på uppgång.⁸⁰ Stora framgångar har skett och flera miljoner människor har lyfts ur fattigdom som en följd av detta.⁸¹ Enligt mätningar har många utvecklingsländer närmast sig ökade nivåer av utveckling. I alla regioner och inom alla grupper av människor har man sett förbättringar med en snabbare utvecklingsprocess i låg- och medelinkomstländer.⁸²

För att jämföra välståndet i olika länder använder sig FN:s utvecklingsprogram (UNDP) av Human Development Index (HDI). HDI kombinerar tre utvalda dimensioner som anses vara extra betydelsefulla i utvecklingsprocessen. Dessa består av livslängd, utbildning och inkomst.⁸³ För att också mäta hur ojämlikhet påverkar utvecklingen tillämpas Inequality-adjusted Human Development Index (IHDI). IHDI appliceras på samma indikatorer men med ett justerat värde för ojämlikheter. Länder med lågt HDI drabbas hårdare då de tycks ha högre ojämlikhet inom fler dimensioner än andra länder.⁸⁴

Rapporten uppger dock att olika studier överlag visar ett gemensamt resultat om att ojämlikheten i den globala inkomstfördelningen är hög, men det råder oenighet om

---

⁸⁰ UN Development Programme (UNDP), *Human Development Report 2013 - The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*, 19 March 2013,

⁸¹ *Human Development Report*, 2013, s. 1

⁸² *Human development report. 2013*, s. 1

⁸³ *Human development report. 2013*, s. 1

⁸⁴ *Human development report*, 2013, s. 29

huruvida den minskar eller ökar.⁸⁵ En studie som sammanställt inkomstfördelningen i 138 länder under 1970 till 2000 fann att trots att den genomsnittliga inkomsten har ökat så har inte ojämlikhet ökat. Andra studier hävdar motsatsen och vissa rapporterar ingen förändring alls.⁸⁶ Många utvecklingsländer har gjort anmärkningsvärda framsteg i sina HDI, inte bara genom ekonomisk tillväxt och fattigdomsminskning utan även framsteg i hälsa och utbildning.⁸⁷ Samtidigt som länders ekonomi rör sig framåt ser vi också ojämlikheter i mönster av konsumtion och stora investeringar i försvarsmakt istället för investeringar i samhällen. Trots stora framsteg kommer utvecklingen varken vara hållbar eller önskvärd om inkomstskillnader ökar.⁸⁸

6.2 Millennium Development Goals Report 2013

Millenniemål (MGD) nummer ett är uppdelat i tre delmål varav det första syftar till att halvera antalet människor som lever på mindre än 1,25 dollar om dagen mätt från år 1990 fram till år 2015. Likt HDR, beskriver millenniemålsrapporten från 2013 de senaste årens utveckling som framgångsrik. Antalet undernärda människor i utvecklingsländer minskade med 23% mellan 1990 och 1992, till 15% mellan 2010 och 2012. Man menar att detta är siffror som indikerar att målet att halvera antalet människor som lider av hunger är inom räckhåll (delmål 3).⁸⁹

Extrem fattigdom har sjunkit i alla utvecklingsregioner med Kina i spetsen. I Kina sjönk den extrema fattigdomen från att ligga på 60% 1990, till 16% 2005 och 12% 2010. Det förekommer dock stora skillnader i framstegen inom länder och mellan länder. Orsaken till dessa skillnader beror främst på mycket olika nivåer av utsatthet och stor skillnad i olika regioners förmåga att hantera ekonomiska kriser. Det betonas att det internationella samfundet bör öka sina insatser för att utrota fattigdomen.⁹⁰

I Subsahariska Afrika ökade dock antalet människor som lever i extrem fattigdom från 290 miljoner till 414 miljoner mellan 1990 och 2010, dessa står för mer än en

---

⁸⁵ *Human development report*, 2013, s. 29

⁸⁶ *Human development report*, 2013, s. 29

⁸⁷ *Human development report*, 2013 s. 23

⁸⁸ *Human development report*, 2013, s. 23

⁸⁹ *The millennium development goals report*, 2013, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, New York, 2013, s. 7

⁹⁰ *The millennium development goals report*, 2013, s. 7

tredjedel av de fattigaste i världen. 870 miljoner människor lider av hunger och hade inte tillräckligt med mat för att täcka minimikravet av energibehoven under perioden 2010 till 2012. Den stora majoriteten av de kroniskt undernärda (852 miljoner) bor i utvecklingsländer.⁹¹

I många länder har fattiga familjers ekonomiska situation försämrats avsevärt och utvecklingen i arbetet mot hunger har saktats ner. Den extrema fattigdomen förekommer i områden där dålig hälsa och brist på utbildning leder till bristande arbetsförmåga. Rapporten beskriver också att exploatering av naturresurser, korruption och konflikter är några av de faktorer som bidragit till fattigdomen.⁹²

6.3 Förståelsen för utvecklingsprocesser

Ekonomen Jan Vandemoortele menar att växande ojämlikheter inom länder är en av huvudledningarna till varför millenniemålen (MGD) inte kommer att förverkligas. Vidare menar han att målen har misstolkats och deras ursprungliga syfte har undergrävt för att anpassa sig till den konventionella synen på utveckling. Ambitionen med MGD var att utvidga den begränsade förståelsen av utvecklingsprocesser i ekonomiska termer till en flerdimensionell process där andra viktiga komponenter inkluderades.⁹³

Utgångspunkten har blivit ett koncept där ”one-size-fits-all” och det finns en föreställning om att en och samma procedur går att applicera på samma sätt på samtliga utvecklingsländer. Detta leder till föreställningar om att alla länder måste förverkliga målen på en och samma gång, och om detta inte sker har vi misslyckats. I subsahariska Afrika har man, än så länge, inte sett några indikatorer på att MGD kommer att förverkligas till 2015. Många drar således slutsatsen att regionens utveckling är sämre än andra, men detta stämmer inte fullt ut.⁹⁴

Vid implementerandet av MGD befann sig de subsahariska länderna på en mycket lägre utvecklingsnivå än andra länder och har därmed en längre ”startsträcka”.

---

⁹¹ *The millennium development goals report*, 2013, s. 7

⁹² *The millennium development goals report*, 2013, s. 7

⁹³ Vandemoortele, Jan, ”If not the Millennium Development Goals, then what?” *Third World Quarterly*, Vol. 32, No. 1, 2011, pp 9–25, s. 13

⁹⁴ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 11

Förväntningar om att målen ska förverkligas inom samma tidsramar i alla länder gör att betydelsen av ländernas ursprungliga villkor ignoreras.⁹⁵ Länders utvecklingsprocesser ser olika ut och det finns inte bara en strategi att applicera på alla länder. Vandemoortele menar att det råder brist på diskussion om hur målen ska nås. Man vet inte vilka verktyg som behövs för en lyckad utvecklingsprocess och därför väljer man istället att göra samma sak som tidigare och fokuserar återigen på ekonomisk tillväxt.⁹⁶

Under de första och andra utvecklingsdecennierna (1960–70-talet) fanns tydliga mål om ekonomisk tillväxt. Dessa ambitioner lades dock åt sidan, delvis på grund av att många ifrågasatte värdet i dessa tillväxtstrategier. Diskrepanserna mellan minskad fattigdom och ekonomisk tillväxt är så pass stora att de inte gick att förbise. Icke-ekonomiska indikatorer på fattigdom som exempelvis hälsa, dödlighet och utbildning har svagt korrelationsvärde med ekonomisk tillväxt. Ett exempel på detta är situationen i Indien. 2010 uppgav tidningen *the Economist* att BNP i Indien har mer än fördubblats sedan 1991 samtidigt som undernäringen endast minskat med ett fåtal procentenheter.⁹⁷

Internationella valutafonden har uppgett att cirka 60% av de genererade inkomsterna i USA mellan 1976 och 2007 gick till landets ”top one per cent”. Detta är ett tydligt exempel på att ”trickle-down-effekten” inte heller ofta fyller någon värdefull funktion för samhällets sämst ställda. Det visar också på att ekonomisk tillväxt inte nödvändigtvis är den bästa lösningen för att minska fattigdomen. Enligt Vandemoortele ägnas den ökade ojämlikheten och följderna av denna lite uppmärksamhet eller så avfärdas den som en övergående fas. Att den ekonomiska utvecklingen sker på bekostnad av samhällets sämst ställda är något som rättrogna nyliberaler väljer att blunda för.⁹⁸

Ekonomen Ha-Joon Chang menar att den globala marknadsekonomin har misslyckats med allt som utlovats och varken bidragit med tillväxt, jämlikhet eller stabilitet. Och trots detta får vi ständigt höra hur den nyliberala globaliseringen har fört med sig enorma fördelar. Föreställningar om världen präglas ofta av förenklingar och länders rankningar i undersökningar kan ofta vara missledade.⁹⁹

---

⁹⁵ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?* s. 11

⁹⁶ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?* s. 11

⁹⁷ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 18

⁹⁸ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 19

⁹⁹ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 13

Återigen är Nigeria ett tydligt exempel på ett land som drabbats hårt av försämringar och stora ojämlikheter i människors levnadsstandard. Mellan 1990 till 2008 minskade antalet barn som fick vaccin mot mässlingen med 47% i Nigeria.¹⁰⁰ Denna statistik skildrar bara en bråkdel av hur verkligheten för den fattiga befolkningen i Nigeria sett ut under de senaste åren. Under 1990 uppskattades det dubbelt så troligt att ett barn från en rik familj i Nigeria fick vaccin mot mässlingen jämfört med ett barn från en fattig familj. 2008 hade denna fyrdubblats.¹⁰¹

Nigeria är svårt drabbat och kanske extremt i sin utsträckning men inte i sin problematik. Faktum är att majoriteten av länder där relevanta undersökningsuppgifter finns att tillgå syns ett utvecklingsmönster som, i relation till millenniemålen, inte räcker långt. Många av de framsteg som rapporterats har inte haft effekt på människor i samhällets lägsta skikt. Ojämlikhet i olika former är fortfarande djupt rotad i de flesta samhällen och utvecklingen når ofta inte de sämst ställa, däribland kvinnor, barn och etniska minoriteter.¹⁰²

Mätningar av HDI, utvecklingsrapporter och andra undersökningar ger oss information genom olika indikatorer eller data på länders framsteg. Vad som däremot inte syns är utvecklingsmönstren, det vill säga hur dessa framsteg sker och vem som tjänar på framstegen. Indikatorer på huruvida utvecklingen är rättvis eller inkluderande framkommer inte. Separata undersökningar visar dock att i majoriteten av länderna har utvecklingen inte varit inkluderande. Skillnaderna i alla dimensioner av människors välbefinnande har växt.¹⁰³

6.4 Relationen mellan tillväxt och ojämlikhet

I relationen mellan tillväxt och ojämlikhet uppstår komplicerade frågor som rör policys och utvecklingsstrategier. Ekonomen Ravi Kanbur diskuterar ett antal problem i den ekonomiska analysen av tillväxt, ojämlikhet och fattigdom. Det finns mycket ekonomisk litteratur som bidragit till större förståelse för detta men fortfarande kvarstår

---

¹⁰⁰ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 19-20

¹⁰¹ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 19-20

¹⁰² Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 20

¹⁰³ Vandemoortele, *If not the Millennium Development Goals, then what?*, s. 19

svar på många problem.¹⁰⁴ Det finns många svårigheter i att skapa framgångsrika strategier och bygga institutioner som kan bemöta problemen. Ett exempel på detta är frågan om vad åtagandet om millenniemålen egentligen kräver av oss. Debatten om tillväxt, ojämlikhet och fattigdom splittras ofta mellan teoretiska och ekonomiska argumentationer. Kanbur menar att de frågeställningar som denna problematik konfronteras med inte är tillräckliga för att utveckla nya strategier och policys för utveckling.¹⁰⁵

För att illustrera svårigheterna med den ekonomiska analysen använder Kanbur sig i detta sammanhang av inkomstmaßtet. Det vill säga att analysera tillväxt, ojämlikhet och fattigdom i termer av inkomst (BNP) eller konsumtion i förhållande till valutavärdet, det vill säga köpkraft. Fattigdom i dessa termer används också i beräkningen MGD nr. 1. Denna typ av fattigdom visar på svårigheter som uppstår då ett begränsat ekonomiskt perspektiv tillämpas på undersökningar om fattigdomen världen över.¹⁰⁶

Om vi ser ojämlikhet som något konstant så leder en ökning av BNP till minskad fattigdom. Om vi istället ser BNP som något konstant så bidrar ökad ojämlikhet till ökande fattigdom. Om det önskvärda är att minska fattigdomen, är tillväxt uppenbarligen till fördel för fattigdomsminskning och en ökad ojämlikhet ett minus. En central fråga är huruvida tillväxt egentligen är bra för fattiga människor. Om vi ser tillväxt som något isolerat är det självklart något bra. Om tillväxt däremot följs av en ökad ojämlikhet blir nettoeffekten av tillväxten oklar och blir istället avhängig dessa två motsatta krafter.¹⁰⁷

Det finns många studier som försökt ta reda på om man kan se en empirisk relation mellan förändringar i inkomst och förändringar i ojämlikhet. Det råder i stort sett konsensus om att det inte finns en statistisk korrelation mellan förändringar i inkomst och förändringar i ojämlikhet. Men om detta var så enkelt skulle den rådande debatten mellan ekonomer och teoretiker se annorlunda ut eller knappt existera. Debatten fortsätter för att detta inte berörs. Faktum är att de överskuggas av andra argumentationer.¹⁰⁸ Om det empiriskt sett inte existerar någon korrelation betyder att det

---

¹⁰⁴ Kanbur, Ravi. Growth, inequality and poverty: some hard questions, *Journal of International Affairs*, Spring 2005, vol, 58, no, 2, s. 223

¹⁰⁵ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 223

¹⁰⁶ Kanbur *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 224

¹⁰⁷ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 224

¹⁰⁸ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 224-225

överhuvudtaget inte finns någon relation mellan dessa? Detta är en fråga som ekonomer ställt sig länge.¹⁰⁹

Det finns också frågor som väcks i relation till fattigdomsbegreppet i sig och hur man mäter detta och i relation till vad. Om det totala antalet av fattiga människor ökar, men på grund av att världens befolkning ökar, minskar antalet procent fattiga i förhållande till befolkningssökningen, har då antalet fattiga minskat?¹¹⁰ Världsbankens beräkningar visar att från 1990 till 1999 har antalet människor i världen som lever på mindre än 2 dollar per dag ökat från 2,7 miljarder till 2,8 miljarder. Men världens befolkning ökade så pass snabbt att andelen personer under fattigdomsgränsen sjönk från 62,1 procent till 55,6. På samma gång som dessa resultat, från en sida utropas som globaliseringens seger, utropas de också som globaliseringens nederlag från annat håll.¹¹¹

Kanbur menar att den ”totala” bilden av fattigdom och aspekter som exempelvis befolkningsökning åtminstone måste tas i beaktande.¹¹² Om vi exempelvis gör antagandet att fattigdomen minskar på grund av att fattiga dör snabbare än de som inte är fattiga, skulle detta då vara en ”legitim” framgång i fattigdomsbekämpningen? Det är ett faktum att antal fattiga sjunker när en fattig person dör på grund av just fattigdom. I länder som drabbats hårt av aids har förebyggande åtgärder större effekt på den rika befolkningen snarare än den fattiga. Om första millenniemålet uppfylls, kommer detta till viss del bero på att dödsfall i sviterna av fattigdom bidrog till minskat antal människor och därmed minskad fattigdom.¹¹³

Om vi ser en minskad fattigdom, oavsett vilken dimension av denna, men denna utgörs av minskad fattigdom för vissa men ökad fattigdom för andra. Är detta en moraliskt acceptabel framgång i fattigdomsbekämpningen? En vanligt förekommande analys av ojämlikhet är att rika gynnas på bekostnad av de fattiga. Kanbur menar att politiska reformer kan bidra till en situation även mellan rika och fattiga. Fattiga människor som är etablerade inom just det som gynnas av reformen, exempelvis export, kommer att dra fördelar av reformen och andra inte. Detta kan således leda till att ett

---

¹⁰⁹ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 226

¹¹⁰ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 226

¹¹¹ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 228

¹¹² Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 228

¹¹³ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 228

visst antal människor lyfts ur fattigdom, medan andra, på bekostnad av detta, blir ännu mer utsatta.¹¹⁴

Kanbur menar att diskussionen om tillväxt, fattigdom och ojämlikhet, i synnerhet gällande globaliseringens effekter, har skapat två läger av ekonomer och teoretiker. Detta har lett till att man gjort relativt ”enkla” problem svårare än vad de är och man ignorerar istället de mer komplicerade frågorna.¹¹⁵ Det är de svåra frågorna som kräver uppmärksamhet då dessa ofta är roten till oenigheterna. Om vi inte uppmärksammar de oenigheter som uppstått kan vi inte ha en givande dialog om både de ekonomiska och politiska aspekterna.¹¹⁶

---

¹¹⁴ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 229

¹¹⁵ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 223

¹¹⁶ Kanbur, *Growth, inequality and poverty: some hard questions*, s. 223

7   Analys

7.1 Fattigdomsbegreppet i kontext

Utgångspunkten om resursförbannelsen och att tillväxt i sig ofta inte bidrar till minskad fattigdom går hand i hand med Sen's fattigdomsbegrepp. Anledningen till varför begreppet är så pass dominant inom forskningsfältet är inte svårt att förstå. Precis som Sen menar, är ett ekonomiskt perspektiv på fattigdom alltför snävt. Detta delvis för att vi har sett att ekonomisk tillväxt som isolerat fenomen mycket sällan leder till förbättringar i fattiga länder. Det är rimligt att andra åtgärder behövs för att individen ska kunna leva ett liv fri från fattigdom.

I sitt fattigdomsbegrepp ringar Sen in i just de element av fattigdom som ofta kommer i problematiken med resursförbannelsen. Vad som är centralt i fattigdomsbegreppet är individens förmåga att skapa livskvalitet, valmöjligheter och att leva ett värdefullt liv där flera viktiga komponenter ingår. Vad man kan se vid en analys av problematiken är att Sen fångar in de aspekter som vi faktiskt måste se till då vi utgår från en kontext där framförallt resursförbannelsen är närvarande.

Den ekonomiska och politiska situationen i länder som bland annat Nigeria bidrar uppenbarligen till människors lidande. I Nigeria lever många människor i avsaknad av kapaciteter och utan möjligheter att förbättra sina liv, vilket Sen pekar ut som nödvändiga komponenter för att kunna leva just ett värdefullt liv i frihet från fattigdom. Majoriteten av befolkningen lider av bristande förmåga att tillgodose sig de behov som är grundläggande för en god livskvalitet. Inga av dessa behov kan tillgodoses under de omständigheter som människor i fattiga länder lever under.

Om vi också ser till relationen, eller den icke-existerande relationen, mellan regering och en fattig befolkning som uppstår då naturresurser ska utvinnas finns många likheter med exemplet Nigeria. Thomas Pogge belyser denna viktiga del av fattigdomen i sitt resonemang om "resource privilege" och de maktstrukturer som förekommer. Redan utsatta människor i Nigeria har inga möjligheter att undkomma fattigdom eftersom att

de är ofria. Dessa ofriheter består bland annat av bristande demokrati, våld, korruption och förtryck vilka Sen också framhåller i sitt fattigdomsbegrepp.

Sens begrepp är mycket individfokuserat och därför finns det svårigheter att applicera perspektivet på den globala politiska och ekonomiska kontexten. Individens aktörskap, förmågor, möjligheter och vikten av att själv bestämma över sitt liv är något som i förhållande till denna kontext känns mycket svåruppnåeligt så länge övriga omständigheter ser ut som de gör. Vid en övergripande bild av korrelation mellan ekonomisk tillväxt, fattigdom och ojämlikhet förekommer det så pass många yttre faktorer som utsatta människor omöjligt kan ta kontroll över själva.

7.2 En rättvis och inkluderande utvecklingsprocess

Vid en närmare titt på det globala utvecklingsmönstret tycks framstegen se väldigt olika ut. Fortfarande är det svårt att få en uppfattning om vilka som fått det bättre och i relation till vad. Samtidigt som utvecklingen tar ett steg fram på ett område verkar den ta ett steg bak på ett annat. Det råder oenighet om vad undersökningarna egentligen visar på för slags framsteg, hur de förhåller sig till andra faktorer som befolkningsökning, och om utvecklingen är inkluderande.

Som angett i HDR har miljoner människor lyfts ur fattigdom och fått en betydligt bättre levnadsstandard till följd av en växande ekonomi. Trots detta lever fortfarande lika många i fattigdom och hur man än vrider och vänder på detta är bilden av situationen många gånger motsägelsefull. Handlar detta om brister i förståelsen för fattigdom, om felaktiga mätningar eller något annat? Vad som tycks urskiljas är att det fortfarande finns motsägelsefulla föreställningar om hur fattigdomen ser ut.

Kanbur bidrar med en intressant analys när det kommer till de olika dimensionerna av fattigdom. Någonstans uppstår en problematik där vissa behov får vika undan för de andra och blir därmed indirekt viktigare. Som följd blir också vissa grupper av människor viktigare än andra. Detta leder till en besynnerlig dynamik där fattigdomsbekämpningen ställer ”fattiga mot fattiga”. Även det faktum att politiska reformer, från början till för att förbättra, kan ha motsatt effekt och istället förvärra

redan utsatta människors liv visar på hur pass skilda uppfattningar det finnas om vad som utgör ett framgångsrikt koncept för fattigdomsbekämpning.

Även Vandemoortele visar på att det finns brister i hur vi ser på helheten av utvecklingsprocessen då det någonstans verkar finnas en övertro på betydelsen av inkomst. Millenniemålets viktigaste fokus är inkomst, det vill säga att halvera andelen människor som lever under 1,25 dollar om dagen. Visserligen finns det ytterligare sju mål, men mål nummer ett tycks ibland överskugga resten.

I millenniemålsrapporten och HDR syns tecken på att det fortfarande finns något som hindrar att utvecklingen når alla människor. Utveckling sker successivt och inte över en dag men det finns trots allt problem i det avseende att länder som exempelvis Indien kan öka så pass mycket i BNP och fortfarande ha en så pass fattig befolkning. Det verkar finnas en önskan att effektivisera utvecklingsprocessen med en mer instrumentell inställning till fattigdomsbekämpning. Att hitta ”rätt” eller ”fel” i tillvägagångssätten för utvecklingen är troligtvis mycket svårt, men faktum är att inkomstmättet är mycket begränsat.

7.3 Behovet av ett bredare perspektiv

Amartya Sens fattigdomsbegrepp bidrar med ett bra ramverk för vad fattigdom är som kan användas för att bedöma förekomsten av fattigdom. Trots ett välutvecklat begrepp som även används i arbetet med fattigdomsbekämpning och utvecklingsstrategier tycks det fortfarande finnas svårigheter i att konfrontera de utmaningar som uppstår. Huruvida detta beror på motsättningar i debatten om fattigdom eller felaktiga föreställningar om hur världen ser ut är oklart.

Vad som i detta sammanhang kan ses som en utmaning är dock hur pass stor del av en strategi för fattigdomsbekämpning och utveckling som kan centreras vid individen respektive ett större perspektiv där fler aspekter av problematiken ingår. Med detta menat ett perspektiv som innefattar de faktorer som exempelvis globaliseringens påverkan på utvecklingsländer, inhemska maktstrukturer, konflikter och internationella

företags intressen av resurser. Möjligtvis behövs ett bredare synsätt där fler aspekter ges utrymme i förhållande till problematiken med tillväxt, fattigdom och ojämlikhet.

Förändringar i den globala ekonomin kan medföra stora, positiva såväl som negativa, innebär livsavgörande förändringar för världens fattiga. När vi talar om en negativ korrelation mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet går det inte att undvika att gå från en individnivå till en global nivå och se till vilka mekanismer det är som påverkar fattiga människor negativt. Länder som egentligen har resurser att själva lyfta sin befolkning ur fattigdom får inte denna möjlighet. Om vi utgår från Joseph Stiglitz resonemang om att internationella aktörers intressen i utvecklingsländer skapar stora problem för fattiga människor borde dessa problem också rimligtvis betonas som väsentliga i utformandet av strategier för fattigdomsbekämpning.

Amartya Sens perspektiv behövs i en helhetsbild. Individen är central, men också de yttre faktorerna behöver belysas. Exempelvis är regeringars ignorering av de fattiga och den uppenbart ojämna globala maktstrukturen som fattiga människor uppenbarligen inte har kontroll över. Vad som inte verkar belysas är att de båda perspektiven behövs. Att se på fattigdom i ekonomiska termer är mycket snävt, men samtidigt borde en alltför individcentrerad syn på fattigdom också vara mycket snävt.

I en analys av Sens fattigdomsbegrepp i förhållande till denna problematik kan vi självklart inte dra slutsatsen att detta begrepp är för snävt i det avseende att fokus ligger på individen. Det är självklart inte så att Sen glömmer eller ignorerar de yttre påverkande faktorerna som exempelvis internationella företags intresse i utvecklingsländer. Med detta fattigdomsbegrepp som perspektiv måste vi komma ihåg att det grundläggande syftet är flerdimensionellt och här är faktiskt individen central.

Vad som till stor del utgör ett problem är att människor saknar kontroll över sina egna liv. Vad analysen av Sens fattigdomsbegrepp i förhållande till korrelationen mellan tillväxt, fattigdom och ojämlikhet ger oss är en klarare bild av vad fattigdom faktiskt innebär och beror på. Detta genom att då vi sätter begreppet i den ekonomiska och politiska kontexten blir kopplingen mellan dessa faktorer och dess påverkan på individen mycket tydlig.

8 Avslutande diskussion

Det oljerika landet Nigeria har haft stora möjligheter att skapa välfärd, men fortfarande befinner sig landets befolkning i en mycket utsatt situation. Hur ska en hållbar utvecklingsprocess kunna ske i Nigeria? Det finns självklart många satsningar i form av bistånd och internationella utvecklingsprogram men samtidigt måste man sätta fingret på vad som egentligen ligger bakom problemet. Faktum är att en mycket stor del av detta handlar om en global maktstruktur som upprätthåller, eller åtminstone blundar för, hur pass stor roll rika länders agerande spelar här.

Att varken ekonomisk tillväxt eller satsningar på fattigdomsbekämpning och utvecklingsstrategier har lyckats lyfta fler människor ur fattigdom beror till största del på hur världen ser ut idag. En ökad ojämlikhet och det faktum att utvecklingsprocessen inte är rättvis är huvudsakligen ett resultat av globala maktförhållanden. Frågan blir således hur man arbetar mot utveckling och minskad fattigdom när världen ser ut som den gör?

Här kan vi förstås invända med att ansvaret ligger hos länderna själva då den ökade ojämlikheten och fattigdomen ofta är en följd av regeringarnas agerande. Man skulle således kunna se problemet som landets eget ansvar där global påverkan inte har någon betydelse. Samtidigt så lever vi i en värld där utvecklingsländerna är ständiga föremål för konkurrerande maktgruppers intressen, internationella såväl som nationella.

På samma gång som Sens fattigdomsbegrepp skapar en tydlighet och ger en tydlig koppling till hur olika faktorer påverkar individen blir även svårigheterna i hur vi ska se på fattigdom mycket tydliga. Detta eftersom att människor som är värst utsatta inom denna kontext i allra högsta grad är ofria eller fattiga.

Detta kan jämföras med det resonemang som ibland förs om mänskliga rättigheter. Alla människor har exempelvis rätt till utbildning, men om du lever i ett land där det är högst osannolikt att denna rättighet kommer att uppfyllas finns det kanske inte ens någon idé att göra anspråk på rätten till utbildning? Vi vet vad människor behöver för att kunna leva ett bra liv, detta kan vara mänskliga rättigheter eller möjligheter och förmågor att tillgodogöra sig de behov som är viktiga för att leva ett värdefullt liv..

En global struktur som fortfarande upprätthåller maktförhållanden och en överdriven fokus på ekonomi ger upphov till stora problem. Att globalisering och en global marknad många gånger påverkar utvecklingsländer negativt är ständigt föremål för diskussion och motsättningar. Globalisering i sig behöver inte vara problematisk, det kan däremot människors övertro på ekonomisk tillväxt vara. Det uppstår hinder i fattigdomsbekämpning och utvecklingsprocessen då globala och ekonomiska faktorer tycks vara mycket svåra att påverka.

Referenser

Beckman, Ludvig, *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*, Santérus, Stockholm, 2005

Bergström, Göran & Boréus, Kristina, *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 3., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007,

Human development report. 2013, Summary, The rise of the south : human progress in a diverse world., United Nations Development Programme, New York, 2013

Humphreys, Macartan, Sachs, Jeffrey & Stiglitz, Joseph E. (red.), *Escaping the resource curse*, Columbia University Press, New York, 2007

Kanbur, Ravi. Growth, inequality and poverty: some hard questions, *Journal of International Affairs*, Spring 2005, vol, 58, no, 2.

The millennium development goals report. 2013., United Nations, Department of Economic and Social Affairs, New York, 2013
<http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Static/Products/Progress2013/English2013.pdf>

May, Julian, ”Smoke and mirrors? “The science of poverty measurement and its application”, *Development Southern Africa*. Mar 2012, Vol. 29 Issue 1, p63-75, s. 68

McKee, Alan. *Textual analysis [Elektronisk resurs]: a beginner's guide*, Sage Publications, London, 2003

Nussbaum, Martha C. “Capabilities and Human Rights”. *Fordham Law Review*, 1997, pp. 273-300

Pogge, Thomas Winfried Menko, *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*, 2. ed., Polity, Cambridge, 2008

Sen, Amartya, ”Poor, Relatively Speaking”, *Oxford Economic Papers*, New Series, Vol. 35, No. 2, 1983, pp. 153-169

Sen, Amartya, *Development as freedom*, [New ed.], Oxford University Press, Oxford, 2001

Sen, Amartya, *Poverty and famines: an essay on entitlement and deprivation*, Repr. with corrections, Clarendon, Oxford, 1982[1981]

Singer, Peter, *The life you can save: acting now to end world poverty*, 1st ed., Random House, New York, 2009

Stiglitz, Joseph E., *Globalization and its discontents*, Allen Lane/Penguin books, London, 2002

Stiglitz, Joseph E., Segal, Paul & Anand, Sudhir, *Debates on the Measurement of Global Poverty [Elektronisk resurs]*, 2010

Thorbecke, Erik "Multi-dimensional Poverty: Conceptual and Measurement Issues." Paper prepared for *The Many Dimensions of Poverty* International Conference, UNDP International Poverty Centre, Brasilia.

Vandemoortele, Jan, "If not the Millennium Development Goals, then what?" *Third World Quarterly*, Vol. 32, No. 1, 2011, pp 9–25,